

Motion till riksdagen 2013/14:C401

av Börje Vestlund (S)

Franchising

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av lagen om franchising.

Motivering

Franchising har under senare år växt lavinartat i Sverige och är därmed en viktig näringspolitisk fråga. Franchising under ansvarsfulla former där båda parter ges förutsättningar för lönsamhet och har en ömsesidig lojalitet är en utmärkt form för affärsmässigt samarbete. Rubriker i pressen som ”Franchiseavtal blev en fälla”, ”Franchisetagare utnyttjas med 7-Elevens avtal”, beskriver emellertid en annan och viktig del av verkligheten. Antalet konkurser bland franchisetagare har också ökat på senare tid. Franchisetagare är typiska småföretagare som har en mycket utsatt ställning. Allt fler verksamheter övergår till franchising: McDonalds, 7-Eleven, Hemglass, Elgiganten är några kända exempel. Snabbmatsrestauranger är så gott som hundra procentigt franchiserade. Andra branscher där det ofta förekommer är fastighetsförmedling, biluthyrning och städföretag.

Sedan några år tillbaka finns en lag som reglerar franchisegivarens skyldighet att informera en franchisetagare innan ett avtal träffas. Redan vid tillkomsten av denna lag framhölls från många håll att den inte gav ett tillräckligt skydd för den ofta mycket utsatta grupp av småföretagare som franchise-tagarna utgör. Erfarenheterna av lagen visar att det nu är dags att ta nästa steg för att i någon mån komma till rätta med de ojämlika förutsättningar som gäller i förhållandet franchisegivare–franchisetagare. Redan i propositionen till lagen framhölls att franchiseavtalen är påtagligt ensidigt utformade i franchisegivarens favör. Det finns idag ingen reell möjlighet för en franchisetagare att förhandla om eller påverka ett franchiseavtals innehåll. En följd av

Fel! Okänt namn på

detta är att franchisetagaren ofta påtvingas tvivelaktiga och oskäliga avtalsvillkor.

Det senaste exemplet är att det statliga bolaget Apoteket AB också har en försöksverksamhet med franchising, och har tagit efter en av de värsta franchisegivarna i branschen. Det har lett till rättsliga efterspel, där stora problem åsamkats franchisetagaren, bl a att inte kunna ha kontroll över sin egen ekonomi. Just apoteksverksamhet skiljer sig från vanlig franchiseverksamhet då det inte bara är en butik man ska driva, utan att det dessutom finns välutbildad personal i farmakologi, och dessutom krävs det att företagaren själv ska ha kunskaper om hur ett apotek drivs och ha relevant utbildning för detta. Det är ytterst tveksamt om ett statligt bolag ska på ett närmast oseriöst sätt bedriva denna typ av verksamhet.

Dessutom är lagen uddlös, för om en franchisegivare bryter mot lagen ska fallet prövas i Marknadsdomstolen. Domstolen kan bara döma ut vite och vitet tillfaller inte den drabbade parten, det vill säga franchisetagaren, utan det allmänna. Man måste då ställa sig frågan hur realistiskt det är att en hårt pressad franchisetagare vill driva en process där "skadeståndet", vitet, tillfaller någon annan. Om det finns en politisk vilja att ge franchisetagare ett verkligt skydd bör man också ha en lag som ger den effekten.

Andelen oseriösa franchisegivare har även starkt ökat på senare tid. Därför är det nödvändigt att "vässa" dagens lagstiftning med verkliga skyddsregler för den svagare parten i ett franchiseförhållande. Ett tillgodoseende av franchisetagarens självklara skyddsbehov kan inte bara avfärdas med argumentet att regelbördan för näringslivet ska minskas. Vid en avvägning mellan detta argument och det berättigade kravet på skydd för en svagare avtalspart väger skyddsaspekten tyngst. Skyddslagstiftning för franchisetagare finns idag bland annat i USA, Kanada, Frankrike, Spanien, Italien, Korea och Japan. Även Europarådet har antagit en rekommendation där medlemsstaterna uppmanas att införa lagstiftning om franchising.

Jag vill här lyfta fram fyra områden bland flera där behovet av en skyddslagstiftning är nödvändig.

1. Förhandlingsrätt kombinerad med ett föreningsrättsskydd för franchisetagare är den viktigaste förutsättningen för att åstadkomma en bättre balans mellan parterna på franchiseområdet. En lagstiftning som ger franchisetagaren förhandlingsrätt skulle även medföra ett radikalt minskat behov av detaljlagstiftning utan att dynamiken i de olika franchisekedjorna skulle påverkas. Utan en förhandlingsrätt har franchisetagaren i realiteten ingen möjlighet att påverka innehållet i ett franchiseavtal.
2. Bestämmelser om uppsägning av avtalen samt ekonomisk kompensation vid inlösen av inventarier, varulager med mera i samband med uppsägning saknas oftast i franchiseavtal. Här bestämmer idag franchisegivaren enväldigt. En enkel och samtidigt för båda parter acceptabel lösning borde vara att efter mönster av kommissionslagen ge franchisetagaren rätt att t ex få ersättning för investeringar som blir onyttiga på grund av att avtalet sägs upp.
3. Skiljeklausul är obligatorisk i ett franchiseavtal. Detta förstärker ojämlikheten i ett franchiseförhållande. En franchisetagare kan då inte gå till allmän

domstol för att få en tvist löst utan har i praktiken ingen möjlighet att processa med en franchisegivare eftersom franchisetagaren löper risken att få betala hela kostnaden för skiljedomen (arvode till skiljemännen samt sina egna och motpartens advokatkostnader). I normalfallet uppgår kostnaden till 1–2 miljoner kronor. Någon rättshjälp beviljas inte heller i sådana tvister. En mindre företagare som en franchisetagare kan med andra ord bli i det närmaste rättslös i en tvist med en franchisegivare. Statens roll är att tillse att det finns fungerande spelregler på marknaden för att inte svagare parter i affärsrelationer ska utnyttjas. Problemet med skiljeklausuler i franchiseavtal och det faktum att domstolarna efter ett HD-utslag (NJA 1992 s. 290) inte jämkar franchiseavtal med skiljeklausul visar att spelreglerna mellan franchisegivare och franchisetagare inte fungerar. Skiljeklausul är ett oskäligt villkor i franchiseförhållanden. Regler i lag om att franchisegivaren i de fall där denne kräver skiljeklausul ska betala hela eller större delen av skiljekostnaderna är därför nödvändiga.

4. I standardavtalen som franchisegivare tillhandahåller finns flera bestämmelser som kan betecknas som oskäliga, t ex regler om viten som är så utformade att endast franchisetagaren drabbas av vite vid avtalsbrott. Dessa bestämmelser ger franchisegivaren ensidig rätt att ändra eller lägga till moment i franchiseavtalen utan att detta först diskuterats eller godkänts av franchisetagaren.

Om staten eller statliga företag ska bedriva franchisingverksamhet ska de vara ett föredöme för andra franchisetagare och inte tillhöra de som utnyttjar bristen på lagstiftning på området fullt ut.

Franchisetagarnas Riksorganisation (FRO) har förgäves sökt få förhandlingar till stånd med Svenska Franchiseföreningen (SFF) i syfte att förhandlingsvägen lösa bl a de problem som här redovisats. Lagstiftning är därför enda vägen till en lösning. En lagstiftning skulle även få till effekt att man kan stävja förekomsten av oseriösa franchisesystem, något som borde ligga i båda parternas intresse. Vi är i Sverige idag i samma situation som USA befann sig i på 1960-talet när man där beslutade att införa lagstiftning om franchising. Det finns alltför många exempel på missbruk där enskilda personer har råkat i stora ekonomiska svårigheter till följd av illa genomtänkta eller bedrägliga franchisesystem för att inte vidta åtgärder. Regeringen bör därför besluta om en översyn av lagstiftningen för att komma till rätta med de missförhållanden som råder inom franchising.

Stockholm den 3 oktober 2013

Börje Vestlund (S)